
Hodnocení projektů nelze sešňerovat do aritmetických formulí, říká předseda GA ČR

Hodnocení projektů nelze sešňerovat do aritmetických formulí, říká předseda GA ČR

Z celkového počtu 521 projektů Grantové agentury ČR zahajovaných v roce 2014 byla Univerzita Karlova příjemcem nebo spolupříjemcem u čtvrtiny z nich. I proto jsme se vydali za novým předsedou GA ČR a předním specialistou v matematické analýze prof. RNDr. Ivanem Netukou, DrSc., abychom se dozvěděli co nového se v agentuře chystá.

Šestým rokem působíte v předsednictvu Grantové agentury ČR. Změnilo se pro vás jmenováním do čela této agentury něco?

Změnilo. Vnímám nesrovnatelně silněji pocit zodpovědnosti. Musím říct, že v životě jsem se tak často nevidal s právníky, proceduralisty, ekonomy atd. Se zákonem č. 130/2002 Sb., o výzkumu, vývoji a inovacích, jsme se samozřejmě museli seznámit poměrně detailně již při vstupu do struktur GA ČR, nyní si musím nechat vysvětlovat zákruty občanského zákoníku, zákoníku práce, zákona o rozpočtových pravidlech, o veřejných zakázkách, o ochraně osobních údajů atp.

Naše komunita – komunita lidí zabývajících se vědou – má často tendenci se domnívat, že všechno se dá vymyslet, vše lze logicky vyvodit, lze snadno rozeznat, co je dobře, co je špatně, co je pravda, co není. Že je tomu docela jinak, to člověk pozná, až když je s takovými situacemi konfrontován. Také jsem nyní mnohem blíže k životu Kanceláře GA ČR. Vidím, kolik úkonů, někdy třeba drobných, ale důležitých, musí kolegyně a kolegové v každodenní práci vykonat, aby celý systém vůbec fungoval.

<blockquote class="rightfloat"> <p>Role panelistů nespočívá a nesmí spočívat v jakkoli mechanickém přístupu k hodnocení projektů. Posuzují kvalitu, ne řetězce písmenek nebo pouze kvantitativní údaje </p> </cite> prof. Ivan Netuka</blockquote>

Nastupujete do funkce poté, co byla Grantová agentura ČR letos na jaře vědeckou veřejností poměrně silně kritizována. Byla podle vás kritika oprávněná?

Především se nám vyčítalo, že jsme dostatečně nezvládli komunikaci. V této obecnosti se takové výtce bránit nebudu. Ano, na komunikaci je vždy co zlepšovat, hledat vhodnější způsoby a formy. Podle mého názoru tam nešlo o manažerské selhání, možná jsme jen dostatečně nereflektovali tehdejší naladění ve značné části badatelské komunity. Uvedu příklad: měli jsme zájem omezit příliv velmi nekvalitních návrhů projektů, návrhů opakovaně vstupujících do soutěží bez respektování doporučení a podnětů odborných hodnotících orgánů GA ČR, často projekty, jak se říká, podané jen do počtu. Inspirovali jsme se přitom opatřeními ERC. Oznámení asi nebylo optimálně formulováno a vyvolalo dojem, že GA ČR chce ze soutěží pro příští rok vyloučit 30 % navrhovatelů projektů, údajně proto, aby si zvýšila úspěšnost. O žádných 30 % nešlo, ale vznikl požár, který se nedařilo uhasit.

A tak jste tyto projekty zavedli v pilotním režimu. Jaký byl nakonec výsledek?

Ano, po řadě konzultací s vědeckou radou GA ČR jsme kategorii velmi nekvalitních návrhů projektů, v hantýrce se jim říká projekty typu Cn, zavedli v pilotním provozu. Výsledkem bylo 1 % panelisty takto označených projektů. Soudí se, že tento bolestivý příběh měl za následek menší počet podaných návrhů, ale zato návrhů kvalitnějších. Ještě k tomu jednomu procentu: přílišná administrativa s přesně formulovanými atributy nekvalitního projektu, které požadovala vědecká rada GA ČR, řadu panelistů odradila, a ti se tak víceméně soustředili jen na mimořádně křiklavé případy.

Vědecká rada GA ČR nám doporučila, abychom pro příští soutěž přešli z pilotního do ostrého režimu. Tedy aby navrhovatel projektu označeného Cn neměl možnost v dalším soutěžním roce aplikovat. Po velkých diskuzích jsme se nakonec rozhodli administrativu spojenou s odůvodňováním kategorie Cn zjednodušit a ještě jednou, opět v pilotním provozu, vhodnost tohoto přístupu ověřit. Osobně jsem si vzal pro sebe ještě jedno ponaučení: o ERC již v souvislosti s GA ČR nemluví. Pochopil jsem, že toto vědeckou veřejnost irituje. Ano, samozřejmě, postavení, zázemí, úroveň či finance jsou pro obě agentury diametrálně odlišné. Pozoruhodné však je, že mnozí kolegové, zejména ti, kteří s ERC mají osobní zkušenost, přicházejí opakovaně s radou: „A proč to neuděláte jako v ERC?“

Mají na mysli zákaz pro členy panelu podávat návrhy projektů?

Například. V ERC, pokud jsem dobře informován, se zpravidla panely ob rok střídají. Panelista ve službě si návrh projektu podat nesmí, ale v dalším roce, kdy ve službě není, si v případě zájmu návrh podat může. Přiznám se, že na začátku mého působení v GA ČR jsem se přikláněl k tomu, že by z důvodů střetu zájmů, klientelismu apod. bylo nejlepší panelistům podávání návrhů projektů neumožnit. Prostě případné problémy vyřešit tím, že by nenastaly. Pak jsem začal jezdit do zahraničí na nejrůznější setkání představitelů grantových agentur a od zkušených kolegů se mi dostalo důrazného upozornění: nedělejte to, do panelů získáte druhou ligu. Dnes je situace taková, že s výjimkou předsedy a místopředsedy panelu si panelisté mají možnost návrh projektu podat.

A nemohou přitom zneužít svého postavení?

Máme proti tomu pojistky. Návrhy projektů panelistů jsou ještě speciálně posuzovány nezávislým zahraničním odborníkem, jehož úlohou je vyjádřit se také k tomu, zda umístění navrhovatele-panelisty v pořadí není neadekvátně vysoké. Panelový systém má v sobě takových pojistek zabudováno více, aby se projevům klientelismu nedařilo. Říkávám, že panelisté se v dobrém slova smyslu vzájemně hlídají a žádné excesy by nepřipustili. Právě oni garantují expertní posuzování obsahu návrhů projektů. Role panelistů nespočívá a nesmí spočívat v jakkoli mechanickém přístupu k hodnocení projektů. Posuzují kvalitu, ne řetězce písmenek nebo pouze kvantitativní údaje. Toto je obzvlášť důležité při interpretaci zahraničních posudků, kde prostudování textů a seznámení se s uvedenými klady i zápory je naprosto nezbytné.

Úspěšnost v grantových soutěžích GA ČR je poměrně nízká. Existuje vhodná terapie vedoucí k jejímu zvýšení?

Souhlasím, že úspěšnost opravdu není vysoká. V posledním roce ve standardních grantech 17,4 %, dříve jsme mívali 22–23 %. Ve hře jsou ale tři hlavní parametry: rozpočet – ten je přidělen vládou; počet návrhů projektů – ten samozřejmě agentura ovlivnit nemůže; výše požadovaných prostředků na řešení projektu. Poslední parametr regulovat lze, ale za cenu restriktivních opatření, která jsou vědeckou komunitou pochopitelně kritizována. Uvedu příklad: pro soutěže se zahájením řešení v roce 2015 bylo zavedeno omezení, které znamenalo, že do způsobilých nákladů – s výjimkou doplňkových (režijních) nákladů – nelze zahrnout náklady na pořízení, opravu a údržbu přístrojů a zařízení z oblasti informační a komunikační techniky a technologií včetně výpočetní techniky. Teoretičtí chemici se vzápětí oproti jejich experimentálně zaměřeným kolegům cítili poškozeni. A podobných situací bylo více. Pro návrhy projektů pro rok 2015 se proto chystáme od takto striktního zákazu ustoupit. I tak ale budeme trvat na podrobném zdůvodnění nezbytnosti nákupu toho či onoho zařízení v přímém vztahu k projektu a zdůvodnění nutného nákupu pro splnění cílů.

Nakolik se na nízké úspěšnosti podepsala povinnost plánovat mzdy?

To, že mzdy jsou příčinou nízké úspěšnosti, je rozšířený názor. Málo se ví, že na základě návrhu RVVI byl rozpočet GA ČR v minulosti dvakrát významně posílen s tím, že peníze budou užity na možné krytí mezd. Na druhé straně nikde není řečeno, že mzdy nemohou být kofinancovány z jiných zdrojů.

Ve skutečnosti však možnost kofinancování využilo zhruba jen zhruba 1 % uchazečů. Naše osvěta, že mzdy nejsou primární příčinou poklesu úspěšnosti, ale že jde zejména o podstatný nárůst nákladů požadovaných na projekt, nebyla účinná. Při neformálních rozhovorech se děkani i ředitelé ústavů bránili tím, že když je plánování mezd možné, musí toho pro svoji instituci přece využít.

Zajímavé je, že v Německu i v dalších zemích by profesora či vědeckého pracovníka, který pobírá mzdu od svého zaměstnavatele, nenapadlo plánovat mzdu pro sebe. Potřebuje finanční prostředky pro postdoky či studenty, případně na pořízení materiálu, cestování apod. Po projednání s vědeckou radou a řadě konzultací se pro příští období jeví požadovat finanční spoluúčast jako nutnost. Ta bude menší, případně nulová u mladších pracovníků, spoluúčast ale budeme požadovat u těch, kteří jsou tak jako tak z jiných zdrojů financováni.

Hlad po grantových prostředcích asi bude vždycky...

Osobně si myslím, že bude především potřeba řešit diskrepanci mezi institucionálním a účelovým financováním. Na řešení takového problému však GA ČR sama nestačí. Velmi často jsou grantové prostředky totiž chápány jako nástroj k zaplňování mezer v institucionálním financování. Bylo by, soudím, lepší, kdyby rutinnější – tím neříkám špatný, nýbrž kvalitní, standardní – výzkum mohl být převážně financován z institucionálních prostředků organizací, které se tak jako tak primárně nebo z velké části výzkumem zabývají.

Granty by pak mohly sloužit spíše pro podporu konkrétních projektů přinášejících originální myšlenku, jejíž realizace vyžaduje prostředky nad rámec prostředků dostupných v instituci. Zavést určitý hybridní model, kdy by vedle grantů mohly instituce v nepřiliš administrativně náročné soutěži získat peníze na rozumně vymezené dlouhodobější výzkumné programy garantující určitou stabilitu a koncepčnost, takový model bych považoval za dobré řešení. Samozřejmě neříkám nic objevného, do určité míry tuto funkci plnily výzkumné záměry, někdy se mluví o kontraktovém financování.

Uvažujete, podobně jako některé evropské grantové agentury, o stanovení jednotného finančního stropu pro všechny návrhy grantů?

Zatím se tímto směrem neubíráme, univerzální číselnou hodnotu při takové variabilitě vědních disciplín stanovit neumíme. Požadované finanční prostředky jsou pochopitelně závislé na velikosti týmu, jeho složení, na studované problematice a také na předpokládaných výstupech z řešení projektu. Kvalitní projekt musí zahrnovat úměrné nároky na finance. V letošním hodnoticím procesu měly panely za povinnost důrazně soustředit se s velkou pozorností na návrhy s nadprůměrnými finančními nároky. Nejde tady o absolutní částku, jde o korektní zdůvodnění nákladů. I pro příští rok bude na tento aspekt kladen velký důraz, zvažujeme přístup, kdy by nadprůměrně drahé návrhy byly podrobeny ekonomickému auditu – ostatně to nám kontrolní rada GA ČR uložila.

<blockquote class="rightfloat"> <p>Osobně jsem si vzal pro sebe ještě jedno ponaučení: o ERC již v souvislosti s GA ČR nemluví. Pochopil jsem, že toto vědeckou veřejnost irituje. </p> <cite> prof. Ivan Netuka</cite> </blockquote>

Vědci si často stěžují, že po nich požadujete, aby už do návrhu projektu uvedli, kolik výsledků a jakého druhu vyprodukují. Přitom jde o věc, kterou nemohou vědět. Budete v tomto něco měnit?

Pozor, toto není požadavek vycházející z GA ČR, ale povinná položka požadovaná Centrální evidencí projektů (CEP). Předchozí předseda GA ČR před několika měsíci na otázku uvádění počtu jednotlivých druhů výsledků upozornil dopisem předsedu RVVI. Odpověď jasně říká, že je třeba pro CEP tuto položku o předpokládaných počtech vyžadovat. Věřím ale, že většina vědců – podobně jako předsednictvo GA ČR – chápe, že jde o odhad předpokládaných výsledků a že to budou nikoli úředníci, ale vědci, kteří při hodnocení budou umět s údaji pracovat na základě věcného posouzení a na základě zvyklostí v daném oboru. Hodnocení vědy nelze sešněrovat do aritmetických formulí. Ano, s touto neměřitelností vědecké práce není úplně lehké žít. Cesta vede opět jen a jen přes expertní posouzení. Platí to mimo jiné pro široce diskutovaný problém, kolika projektům je možné výsledek dedikovat.

Letos byla poprvé vyhlášena soutěž juniorských projektů. Připravujete v nich nějaké úpravy?

Ano, úpravy připravujeme. Po projednání s vědeckou radou GA ČR jsme vládě předložili návrh na změnu podmínek ze strany navrhovatelů juniorských projektů. V návrhu mizí hranice 35 let, podmínka osmi let od získání Ph.D. přitom zůstává stejně jako prodloužení lhůty o dobu strávenou na mateřské a rodičovské dovolené.

Navrhujeme, aby za stáž bylo možné uznávat získání akademického titulu Ph.D. v zahraničí a také aby bylo možné šestiměsíční stáž absolvovat ve dvou částech. Pro zahraniční pracovníky je formulace o stáži upřesněna. Výjimky by mělo předsednictvo mít možnost udělovat při mimořádně závažných zdravotních či rodinných situacích. Vědecká rada GA ČR, která typ juniorské soutěže s pečlivým odůvodněním iniciovala a ze značné části připravila, považovala ústup od požadavků zahraniční stáže za zásadně nemožný.

Přesto jste ale připomínky alespoň části vědců zohlednili. Bude možné od vás takový vstřícnější postup i dále očekávat?

Snažíme se o něj, ale je to složité. V oboru, za který již šestý rok zodpovídám, to jsou vědy o neživé přírodě, mám deset panelů a v nich více než 110 vědců. Snažil jsem se na panelech vždy vystupovat velmi otevřeně a o problémech bez přehnané diplomacie diskutovat. Bohužel často výpovědi, teď nemyslím jen od panelistů, mají často charakter implikace: mně (nám) to nevyhovuje, tudíž je to špatně. Dozvídáte se kritiku doprovázenou řadou zajímavých, ale mnohdy proti sobě jdoucích podnětů a námitek. Jeden je proti juniorským grantům a přál by si v masovém měřítku postdoktorové granty, jiný by vítal projekty na podporu excelence, další potřebuje pro svou práci prostředky pro doktorandy, jiný laboratorní zařízení, další investice, jiný výpočetní techniku. A mohl bych pokračovat.

Jiná je situace na univerzitách, jiná v ústavech Akademie věd ČR, jiná ve výzkumných institucích různého typu. Samozřejmě hodně komunikuji s kolegy z vysokých škol, nejen z matfyzu, s kolegy z Akademie věd, také jsem pravidelně konfrontován s názory Akademického sněmu, užitečné diskuze vedeme s kolegy z Akademické rady či na radách ústavů AV ČR. Člověk tak získá velké množství názorů, nápadů, doporučení a přání. Jen najít společného jmenovatele

prakticky není možné. Velice bychom stáli o to, aby představitelé klíčových hráčů na poli základního výzkumu, mám na mysli zejména RVVI, AV ČR, Konferenci rektorů, Radu vysokých škol, prezentovali za své instituce nikoli individuální podněty, ale převažující, převládající názory, abychom v diskusi dospěli k realistickým závěrům, jak jít dál. Samozřejmě pro předsednictvo budou důležité i návrhy nově jmenované vědecké rady GA ČR.